

Електронне наукове фахове видання "Ефективна економіка" включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.12.2014 № 1528)

Ефективна ЕКОНОМІКА

Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет

№ 11, 2014 [Назад](#) [Головна](#)

УДК 331.25

*О. М. Сазонець,
доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри міжнародної економіки
Національного університету водного господарства та природокористування*

ЄВРОПЕЙСЬКІ ПРІОРИТЕТИ У РЕФОРМУВАННІ ПЕНСІЙНОЇ СИСТЕМИ НА УКРАЇНІ

*О. М. Sazonets,
Doctor of Economics, Professor, Head of International Economics Department of
National university of water management and nature resources use*

EUROPEAN PRIORITIES IN THE REFORM OF THE PENSION SYSTEM IN UKRAINE

У статті зроблено порівняльний аналіз стану громадян пенсійного віку різних країн світу, виявлено недоліки системи пенсійного забезпечення в Україні. Подано розгляд наукових публікацій щодо тематики пенсійного страхування. Проведено аналіз величини мінімальної пенсії у країнах Єврозоюзу. Зроблено порівняння показників відношення державної пенсії у країнах Єврозоюзу і в Україні. За допомогою інструменту анкетування проведено дослідження того, наскільки вистачає пенсії українським громадянам, щоб вести гідне життя. Також виявлено явища, які в найбільшій мірі заважають проведенню пенсійної реформи. Подано можливі варіанти проведення інтеграції розвитку пенсійного страхування і солідарного пенсійного забезпечення в Україні. З використанням апарату емпіричного дослідження показано шляхи поліпшення ситуації, що склалась в системі пенсійного забезпечення в Україні.

The comparative analysis of the state of citizens of retirement age from different countries in the European Union was done in the article, the lacks were found out in the system of the pension providing in Ukraine. The consideration of scientific publications on the subject of pension insurance was posted. The value of the minimum pension in the European Union was analysed. The comparing the ratio of public pensions in the European Union and Ukraine was made. With the tool of questionnaire research was conducted in order to define as far as pensions of Ukrainian citizens is sufficient to lead a decent life. It was also found phenomena that are most interfere to pension reform. Possible options for the integration of pension and solidarity pension system in Ukraine were posted. With the use of vehicle of empiric research the ways of improvement of situation which was folded in the system of the pension providing in Ukraine are investigated.

Ключові слова: пенсійне страхування, пенсійне забезпечення, система пенсійного забезпечення, солідарна система пенсійного забезпечення, пенсія.

Keywords: pension insurance, pension software, pension system, PAYG pension, pension.

Постановка проблеми. Пенсійне забезпечення у різних країнах Європи має свої шляхи розвитку. В таких країнах, як Португалія, Німеччина, Австрія, Бельгія, Франція, Греція, Швеція та ін., розвинута змішана система пенсійного забезпечення. Польща має трьохрівневу систему пенсійного забезпечення. Задачею даної статті є дослідження рівня пенсійного забезпечення громадян України у порівнянні з громадянами інших країн, виявлення шляхів покращання фінансового стану українців, що завершили трудову діяльність, за допомогою введення нових методів нарахування пенсії, при використанні досвіду провідних країн світу та країн, що намагаються слідувати основним досягненням розвинутих країн у цій сфері. Для дослідження цього питання необхідно було використати емпіричні методи дослідження, серед яких – метод обробки результатів анкетування з використанням статистичних показників середнього, стандартного відхилення, ексцесу, асиметрії, метод дисперсійного аналізу за Фрідменом [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Лич В. М. пояснює, що система пенсійного забезпечення охоплює всіх непрацездатних громадян похилого віку, інвалідів, осіб, які втратили годувальника, виплати яким проводяться у формі пенсій, надбавок та підвищень до пенсій, компенсаційних виплат, додаткових пенсій [4]. За словами Орла М., Надраги В. [5] вказано на необхідність ліквідувати диспропорції в пенсійному забезпеченні: розмір пенсії для всіх пенсіонерів повинен залежати не від статусу особи, не від закону, за яким їй була призначена пенсія, а від розміру його заробітку та тривалості сплати страхових внесків, тобто важливим є зміцнення страхового принципу пенсійної системи. О. П. Слюсарчук, Т. О. Бутурлаккіна в статті [6] стверджують, що реальним підґрунтям реформування системи пенсійного забезпечення є комплексні системні заходи щодо детінізації економіки, створення робочих місць, легалізація ринку праці, зниження тиску на фонд оплати праці і спрощення податкового адміністрування, забезпечення належного рівня заробітної плати і доходів населення.

Аспекти цього питання також досліджувались у роботах таких науковців, як Лібанова Е., [7], Мних А., Бойко М. [8], Губрінко О., Бахмач А. [9], Дідковська Т. [10]. Велику роль у формуванні національної теорії пенсійного забезпечення і пенсійного реформування зіграли І. Ярошенко, В. Геєць, Ю. Драбкіна, Л. Ларіонова, Н. Тихоенко, Л. Чернова, В. Яценко та ін.

Створення нової системи пенсійного забезпечення закріплено у Законі України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» [1], Законі України «Про недержавне пенсійне забезпечення» [2]. Основними ідеями цих законів є необхідність реформування існуючої солідарної системи пенсійного забезпечення.

Цілі статті. Цілями статті є виявлення особливостей розвитку пенсійної системи в різних країнах Європи, дослідження низки показників в цій галузі, проведення емпіричного дослідження з питання достатності пенсій для різних верств населення України.

Виклад основного матеріалу. Досліджуючи питання розвитку пенсійного страхування, необхідним було обґрунтувати потребу використання досвіду країн Європейського Союзу для створення умов подальшого реформування системи пенсійного забезпечення України. Як свідчить аналіз рівня життя пенсіонерів розвинутих країн Європи, вони мають достойні умови життя у пенсійному віці. Мінімальна пенсія з 1 січня поточного року становить в нашій країні 894 грн (86 євро). У країнах ЄС вона набагато вища. Наприклад, у Німеччині, вона складає 350 євро. При цьому пенсіонеру ще й оплачується житло та комунальні послуги. Мінімальна пенсія у Франції становить 6000 євро на рік, тобто 500 євро щомісяця. У Великобританії базова пенсія для самотньої людини дорівнює 102,15 фунтів на тиждень (480 євро в місяць). В Італії показник мінімальної пенсії – майже 500 євро. [11]

У країнах, які недавно вступили до Єврозоюзу, картина наступна. У Литві середня пенсія за віком становить 222 євро, про що свідчить звіт Асоціації

інвестицій та пенсійних фондів Литви. У свою чергу, в Польщі середня пенсія за віком становить 432 євро, в Чехії - 409 євро, в Словаччині - 350 євро, у Латвії - 304 євро, в Естонії - 232 євро. Пенсіонери Румунії отримують 175 євро, Болгарії –125 євро[12].

Аналіз співвідношення державних пенсій до середньої заробітної плати (таблиця 1) говорить про найнижчу пенсію у Великій Британії, Франції. Найбільшого значення цього показника досягли Греція, Люксембург і Нідерланди.

Таблиця 1.
Відношення державної пенсії в деяких країнах Євросоюзу до заробітної плати [13]

Країна	Державна пенсія як пропорція від середньої заробітної плати
Греція	95,7
Люксембург	88,3
Нідерланди	81,9
Іспанія	81,2
Данія	79,8
Італія	67,9
Швеція	62,1
Євросоюз у середньому	60
Франція	51,2
Німеччина	39,9
Естонія	32,9
Ірландія	32,5
Великобританія	30,8

Середня заробітна плата в Україні за 2014 рік складала 3410 грн., а середня пенсія – 1670 грн. [14]. Таким чином, показник, приведений для країн Євросоюзу в таблиці 1, для України буде складати 49 %, що приблизно дорівнює показнику для Франції. Але за абсолютною величиною величина пенсії дуже низька. Якщо в розвинутих країнах громадяни, отримавши пенсію, можуть вести життя на належному рівні, то українці далеко на повністю можуть дозволити собі навіть товари першої необхідності.

За допомогою інструменту анкетування було зроблено дослідження того, наскільки вистачає пенсії українським громадянам, щоб вести гідне життя. Респондентами стали українські громадяни різного віку, статі та різних професій, які володіють питанням пенсійного забезпечення в країні в Європі. Більшість з них є економістами за спеціальністю і більш досконало розуміють тематику дослідження. Для цього було складено перелік товарів та послуг, якими першочергово користуються українці у повсякденному житті. Таким чином питання анкети було сформульовано у наступному вигляді:

«Як Ви вважаєте, чи вистачає пенсії для отримання наступних послуг та купівлі товарів?»

1. Комунальні послуги;
2. Продовольчі товари;
3. Промислові товари;
4. Побутова техніка;
5. Медичне обслуговування;
6. Транспортні послуги.

Варіанти відповідей наступні:

1. Вистачає з лишком;
2. Вистачає;
3. Вистачає не завжди;
4. Не вистачає.

За допомогою програми STATISTICA було отримано результати статистичної обробки в графічному вигляді (рис. 1).

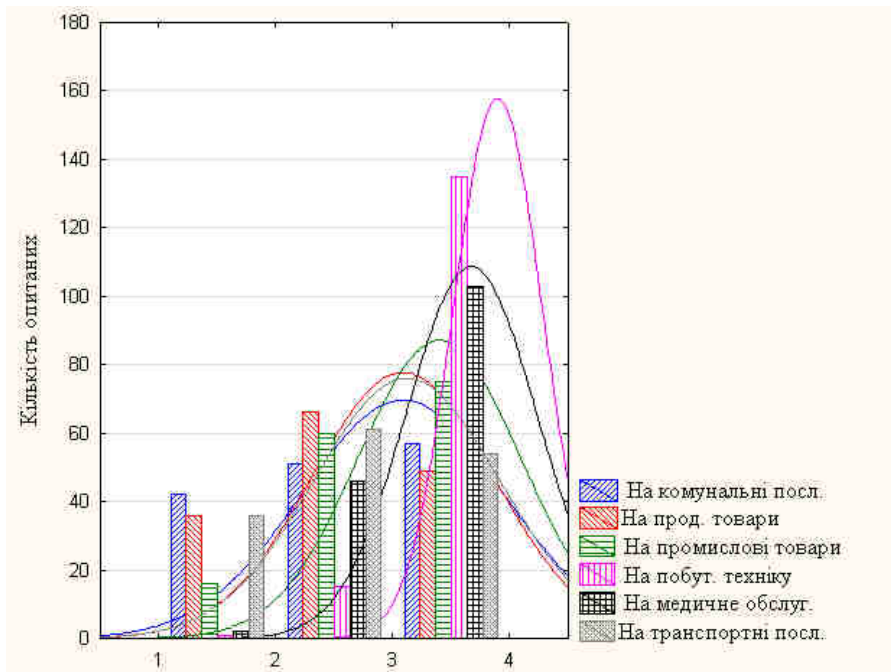

Рисунок 1. Визначення достатності пенсій на різні товари та послуги,
де 1 – вистачає з лишком,
2 – вистачає,
3 – вистачає не завжди,
4 – не вистачає.

Як видно з рисунку, більшість респондентів відповіла, що пенсії вистачає, але не завжди на комунальні послуги, продовольчі товари та транспортні послуги. Графіки зміщені вправо. На промислові товари пенсіонери витрачають ще менше грошей. Ще більш проблемним стає використання медичного обслуговування (

графіки розташовані ще правіше). І найбільш проблемним стає придбання побутової техніки (правіший графік). Це підтверджують і значення середнього (таблиця 2), (найбільше середнє наближується до значення 4 у пункті, де розміщено питання щодо можливості придбання побутової техніки (Середнє=3,880795) для питання щодо придбання на пенсію продовольчих товарів Середнє=3,072848). На зміщення в сторону більшості відповідей до варіанту «Не вистачає» вказують і від'ємні значення асиметрії. На найбільше зміщення графіку вправо вказує значення асиметрії для питання про те, чи вистачає пенсії на придбання побутової техніки (асиметрія = - 4,12191). Проведене порівняння оцінок за допомогою дисперсійного аналізу за Фрідменом показало, що відмінності в оцінках респондентів є статистично достовірними. Значення критерію $\chi^2 = 259,2120$, рівень значимості $p < 0,00000$.

Таблиця 2.
Статистичні показники оцінок того, чи вистачає пенсії на придбання вказаних товарів та послуг

	Середнє	Мінімум	Максимум	Стандартне відхилення.	Асиметрія	Екссес
1. Комунальні послуги;	3,073333	1,000000	4,000000	0,859972	-0,39895	-0,93581
2. Продовольчі товари;	3,072848	1,000000	4,000000	0,775451	-0,30094	-0,79321
3. Промислові товари;	3,384106	1,000000	4,000000	0,691481	-0,80110	-0,04243
4. Побутова техніка;	3,880795	1,000000	4,000000	0,381701	-4,12191	22,41233
5. Медичне обслуговування	3,655629	1,000000	4,000000	0,554333	-1,83301	4,97977
6. Транспортні послуги	3,105960	1,000000	4,000000	0,792905	-0,35451	-0,87160

Звісно, що у розвинутих країнах пенсії вистачає не тільки на придбання необхідних продовольчих, промислових товарів користування медичним сервісом, транспортними послугами, але й на проведення достойного відпочинку, включаючи обслуговування розвинутими туристичними фірмами. У нашій дійсності поки що це не може бути здійснено через низку проблем. Для виявлення проблем найвишого ступеню було складено питання анкети у наступному вигляді:

«Оцініть, будь ласка, в якій мірі наступні явища заважають розвитку пенсійного страхування в Україні?»:

1. Недостатня нормативно-правова база;
2. Недостатність вільних фінансових ресурсів у країні;
3. Недостатність розвитку фінансової інфраструктури і фінансового інструментарію ;
4. Недовіра громадян України до недержавних фінансових інституцій у довгостроковій перспективі;
5. Нестабільна політична ситуація в країні
6. Недостатній рівень інтеграції у світову систему

Варіанти відповідей наступні:

Зовсім не заважають;

Майже не заважають;

Відчутно заважають;

Сильно заважають.

Обробку питання отримано у графічному (рис. 2) та табличному вигляді (таблиця 3).

На графіку видно, що найбільшу стурбованість у респондентів визиває нестабільна політична ситуація (правіший графік), також відчутний вплив на негативне відношення до пенсійного страхування чинить недовіра громадян України до недержавних фінансових інституцій у довгостроковій перспективі. На це вказують і значення середнього (воно для цих змінних найбільше, відповідно 3,708609, та 3,615894, таблиця 2) і асиметрії (відповідно -1,51914, -1,74873, таблиця 2).

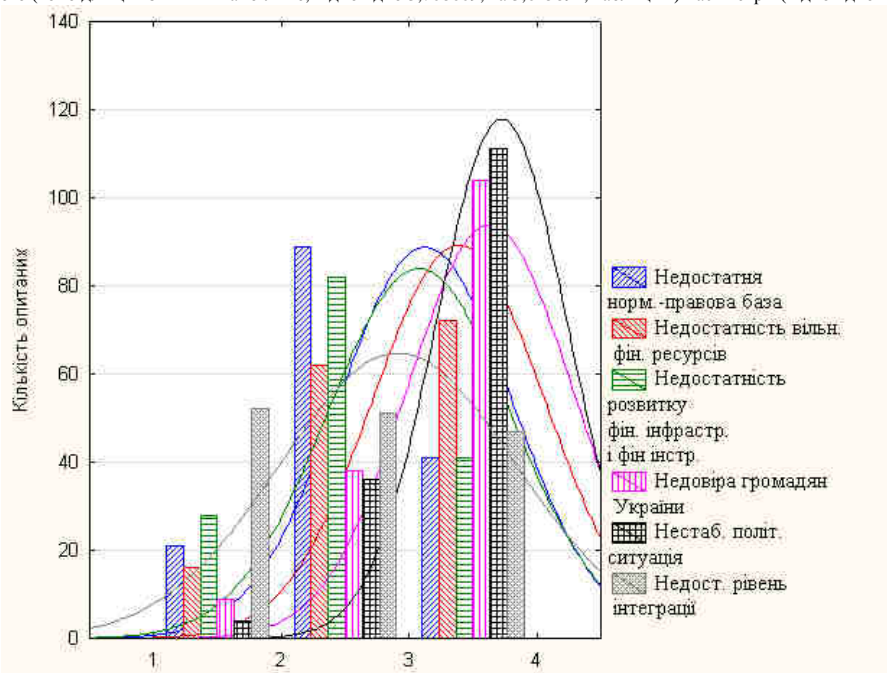

Рисунок 2. Визначення явищ, які заважають розвитку пенсійного страхування в Україні,

де 1 – зовсім не заважають;

2 – майже не заважають;

3 – відчутно заважають;

4 – сильно заважають.

З цієї таблиці також видно, що вказані явища, як мінімум, відчутно заважають розвитку пенсійного страхування в Україні (середнє наближується до 3, або більше цієї величини, асиметрія від'ємна, що також вказує на зрушення графіків управо). Проведене порівняння оцінок за допомогою дисперсійного аналізу за Фрідменом показало, що відмінності в оцінках респондентів є статистично достовірними. Значення критерію $\chi^2 = 156,2675$, рівень значимості $p < 0,00000$.

Таблиця 3.
Статистичні показники дослідження явищ, які заважають розвитку пенсійного страхування в Україні

	Середнє	Мінімум	Максимум	Стандартне відхилення.	Асиметрія	Екссес
1. Недостатня нормативно-правова база;	3,112583	1,000000	4,000000	0,678656	-0,53062	0,628008

2. Недостатність вільних фінансових ресурсів у країні;	3,373333	2,000000	4,000000	0,671037	-0,60668	-0,675929
3. Недостатність розвитку фінансової інфраструктури і фінансового інструментарію ;	3,066225	1,000000	4,000000	0,718042	-0,42720	0,023394
4. Недовіра громадян України до недержавних фінансових інституцій у довгостроковій перспективі;	3,615894	1,000000	4,000000	0,641466	-1,74873	3,049676
5. Нестабільна політична ситуація в країні	3,708609	2,000000	4,000000	0,511070	-1,51914	1,410944
6. Недостатній рівень інтеграції у світову систему	2,900000	1,000000	4,000000	0,925043	-0,31451	-0,898161

Проаналізувавши рівні системи пенсійного страхування у Європі, можна зробити висновок, що сучасною тенденцією розвитку пенсійних систем є інтеграція розвитку пенсійного страхування і солідарного пенсійного забезпечення. З приводу цього необхідним було дослідити питання можливих шляхів цього заміщення в нашій країні. Тож, наступним питанням до респондентів було питання: «Яким чином, на Вашу думку, можливе проведення інтеграції розвитку пенсійного страхування і солідарного пенсійного забезпечення в Україні?»:

1. Одностаїне заміщення переважної частки солідарної пенсійного забезпечення недержавним пенсійним страхуванням;
2. Багаторазове поетапне заміщення переважної частки солідарного пенсійного забезпечення недержавним пенсійним страхуванням;
3. Поступове заміщення солідарного пенсійного забезпечення державним пенсійним страхуванням із одночасним еволюційним розвитком недержавного пенсійного страхування.

Варіанти відповідей були наступні:

- практично неможливе;
- маловірогідне;
- достатньо можливе;
- найбільш можливе.

В результаті проведених статистичних розрахунків отримали результати, представлені в таблиці 4.

Таблиця 4.

Статистичні показники дослідження шляхів інтеграції розвитку пенсійного страхування і солідарного пенсійного забезпечення в Україні

	Середнє	Мінімум	Максимум	Стандартне відхилення.	Асиметрія	Ексцес
1. Одностаїне заміщення переважної частки солідарної пенсійного забезпечення недержавним пенсійним страхуванням;	1,960526	1,000000	4,000000	0,820931	0,437405	-0,530667
2. Багаторазове поетапне заміщення переважної частки солідарного пенсійного забезпечення недержавним пенсійним страхуванням;	2,493421	1,000000	4,000000	0,736887	-0,178309	-0,274744
3. Поступове заміщення солідарного пенсійного забезпечення державним пенсійним страхуванням із одночасним еволюційним розвитком недержавного пенсійного страхування.	3,098684	1,000000	4,000000	0,843831	-0,725725	-0,011321

Проаналізувавши результати статистичної обробки результатів анкетування, бачимо, що більшість респондентів схильється до того, що найбільш можливим є поступове заміщення солідарного пенсійного забезпечення державним пенсійним страхуванням із одночасним еволюційним розвитком недержавного пенсійного страхування (середнє=3,098684, асиметрія =-0,725725), а маловірогідним є одностаїне заміщення переважної частки солідарної пенсійного забезпечення недержавним пенсійним страхуванням (середнє=1,960526, асиметрія= 0,437405). Проведене порівняння оцінок за допомогою дисперсійної аналізу за Фрідменом показало, що відмінності в оцінках респондентів є статистично достовірними. Значення критерію $\chi^2 = 123,1078$, рівень значимості $p < 0,00000$.

Висновки. Як свідчить аналіз рівня життя пенсіонерів розвинувих країн Європи, вони мають достойні умови життя у пенсійному віці. Хоча країни, які недавно вступили до Європейського Союзу, мають нижчі пенсії, вони все рівно в рази більш, ніж в Україні. Показник відношення державної пенсії до середньої заробітної плати в Україні приблизно є таким, як і у Франції. Але це не означає, що Україна досягла в цьому плані великих висот. За абсолютним значенням пенсії в Україні набагато нижче, ніж у цій країні. З використанням статистичного апарату показано, що дійсно пенсії не вистачає навіть на придбання товарів та послуг першої необхідності. Виявлено чинники, які справляють найбільші перепони для створення сприятливих умов функціонування системи пенсійного страхування, а саме, нестабільна політична ситуація в країні, недовіра громадян України до недержавних фінансових інституцій у довгостроковій перспективі. Також в результаті емпіричного дослідження показано, що переважна більшість опитаних наполягає на поступовому заміщенні солідарного пенсійного забезпечення державним пенсійним страхуванням із одночасним еволюційним розвитком недержавного пенсійного страхування

Література.

1. Закон України Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, NN 49-51, ст.376)
2. Закон України Про недержавне пенсійне забезпечення (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2003, N 47-48, ст.372).
3. Сидоренко Е. В. Методи математической обработки в психологии / Сидоренко Е. В. – СПб.: ООО «Речь», 2000. – 350 с.
4. Лич В.М. Пенсійне забезпечення / В. М. Лич // Вісник КНТЕУ.- 2008.-№1.- С. 19-21.
5. Орел М. Необхідно затвердити страхові принципи пенсійної системи / М. Орел, В. Надрага // Пенсійний кур'єр. – 2010. – 23 квітня. – № 17. – С. 2.
6. О. П. Слюсарчук, Т. О. Бутурлакiна. Актуальнi проблеми подальшого реформування системи пенсійного забезпечення в Україні/ О. П. Слюсарчук // Державне регулювання процесів економічного і соціального розвитку. – Вип. 2(41). – 2013. – С. 30-38.
7. Лібанова Е. М. Пенсійна реформа в Україні: напрями реалізації / [Лібанова Е. М. та ін.; за ред. Е. М. Лібанової; НАН України; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи НАН України. – 2010. – 270 с
8. Бойко М.Д. Право пенсійного забезпечення в Україні: Навчальний посібник. Вид. 2-ге, випр. і доп. – К., 2009. – 295 с.
9. Бахмач А. Розвиток системи недержавного пенсійного забезпечення в Україні / А. Бахмач // Вісник Пенсійного фонду України. – 2008. – № 3. – С. 12-13.
10. Дідковська Т. О. Поняття та сутність пенсійного забезпечення в Україні: Сучасні реалії та перспективи розвитку / Т. О. Дідковська // Форум права. –

2012. – № 1. – С. 253–257.

11. Україна и Европа: сравниваем зарплати и пенсии // Контекст Крым [Электронний ресурс] Режим доступу: http://context.crimea.ua/digest/ykraina_i_evropa_sravnivaem_zarplati_i_pensii.html
12. Пенсії в країнах Євросоюзу // Baltic news network.[Электронний ресурс] // Режим доступу: <http://bnn-news.ru/>.
13. Худшая государственная пенсия в Евросоюзе выплачивается британцам // Чемодан. Все о загранице. [Электронний ресурс] // Режим доступу: <http://forum.chemodan.ua/index.php?showtopic=23093>
14. Середня заробітна плата за регіонами в 2014 році. // Податки та бухгалтерський облік. // [Электронний ресурс] // Режим доступу: http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/socposobiya/sred-zarp-reg/sred-zarp-reg_14/

References.

1. The Verkhovna Rada of Ukraine (2003), The Law of Ukraine “On mandatory state pension insurance”, Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), vol 49-51, p. 376.
2. The Verkhovna Rada of Ukraine (2006), The Law of Ukraine “On non-state pension”, Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR), vol. 47-48, p.372.
3. Sydorenko E. V. (2000), *Metody matematycheskoj obrabotky v psykholohyyi*, [Methods of mathematical processing in psychology], SPb.: OOO“Rech”, Saint-Petersburg, Russia.
4. Leach C. M. (2008), “Pension”, *Visnyk KNTEU*, vol.1, pp. 19-21.
5. Orel M. and C. Nadruga. “You must approve insurance pension system” (2010), *Pensijnyj kur'ier*, vol. 17, p. 2.
6. Sliusarchuk and Buturlakina T. O.(2013),” Actual problems of further reform of the pension system in Ukraine”, *Derzhavne rehuliuвання protsesiv ekonomichnoho i sotsial'noho rozvytk*, vol. 2(41), pp. 30-38.
7. Libanova E. M. (2010) *Pensijna reforma v Ukraini: napriamy realizatsii* [Pension reform in Ukraine: trends in implementation], In-t demografii ta sotsial'nykh doslidzhen' im. M. V. Ptukhy NAN Ukrainy, Kyiv, Ukraine.
8. Bojko M.D. (2009), *Pravo pensijnoho zabezpechennia v Ukraini* [The right of pension provision in Ukraine], 2nd ed, Kyiv, Ukraine.
9. Bakhmach A.(2008), “Development of a system of non-state pension in Ukraine”, *Visnyk Pensijnoho fondu Ukrainy*, vol. 3, pp. 12-13.
10. Didkovs'ka T. O. (2012), “The concept and nature of pension provision in Ukraine: current realities and prospects”, *Forum prava*, vol. 1, pp. 253–257.
11. Context Cream (2013), “Ukraine and Europe: a comparison of salaries and pensions”. available at: http://context.crimea.ua/digest/ykraina_i_evropa_sravnivaem_zarplati_i_pensii.html (Accessed 4 October 2014).
12. Baltic news network (2014), “Pensions in EU countries”, available at: <http://bnn-news.ru/> (Accessed 1 November 2014).
13. The suitcase. All about foreign countries. (2014),” The worst state pension in the EU is paid to the British”, available at: <http://forum.chemodan.ua/index.php?showtopic=23093>(Accessed 2 November 2014).
14. Taxes and accounting (2014), Average wages by regions in 2014, available at: http://www.nibu.factor.ua/ukr/info/socposobiya/sred-zarp-reg/sred-zarp-reg_14/ (Accessed 2 November 2014).

Стаття надійшла до редакції 10.11.2014 р.

ТОВ "ДКС Центр"